

PRACE NAUKOWE
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
RESEARCH PAPERS
of Wrocław University of Economics

245

Ekonomia

pod redakcją
Jerzego Sokołowskiego
Magdaleny Rękas
Grażyny Węgrzyn

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Tomasz Bernat, Waclaw Jarmolowicz, Elzbieta Kryńska,
Andrzej Miszczuk, Marzanna Poniatowicz, Stanisław Swadźba,
Grażyna Wolska, Urszula Zagóra-Jonszta

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska, Dorota Pitulec

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Małgorzata Czupryńska

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>
oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-205-5

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Kamil Augustyn, Kazimierz W. Krupa: Ocena stanu kapitału intelektualnego przedsiębiorstw Podkarpacia na podstawie wyników badań empirycznych.....	13
Jan Borowiec: Wahania cykliczne a zmiany realnego efektywnego kursu walutowego w strefie euro.....	23
Katarzyna Czech: Ewolucja realizacji zrównoważonego rozwoju w Polsce	34
Karolina Drela: Utrata pracy w XXI wieku.....	44
Malgorzata Gajda-Kantorowska: Kontrowersje wokół metod pomiaru stabilności wzrostu gospodarczego.....	55
Malgorzata Gasz: Działania stabilizujące gospodarkę Unii Europejskiej w warunkach kryzysu finansów publicznych.....	65
Łukasz Goczek: Porównanie skuteczności polityki fiskalnej i monetarnej na panelowej próbie wektorowo-autoregresyjnej.....	77
Alina Gorczyńska, Danuta Szwajca: Dekoniunktura gospodarcza a restrukturyzacja naprawcza przedsiębiorstwa.....	88
Beata Guziejewska: Kredyty zagrożone i rezerwy celowe na tle ogólnej sytuacji w sektorze bankowym w latach 2008-2010.....	98
Anna Horodecka: Rola prądów filozoficznych w kształtowaniu metodologii nauk ekonomicznych.....	110
Robert Huterski: Wybrane aspekty quasi-fiskalnej działalności Systemu Rezerwy Federalnej Stanów Zjednoczonych.....	120
Marcin Idzik: Zastosowanie gradacyjnego modelu w analizie zaufania do banków i innych instytucji finansowych w Polsce.....	129
Michał Jurek: Koncepcje monetarne D.H. Robertsona i ich wykorzystanie do analizy ilościowej i dochodowej teorii pieniądza.....	139
Tomasz Kacprzak: Bezpieczeństwo pracy a bezpieczeństwo zatrudnienia w Polsce w kontekście <i>flexicurity</i>	148
Marcin Kalinowski: Krytyka korporatywizmu z perspektywy nowej ekonomii politycznej.....	160
Dariusz Kielczewski: Koncepcja ekonomii zrównoważonego rozwoju.....	170
Ilona Kijek, Marta Pszczółkowska: Taksonomiczne ujęcie sytuacji makroekonomicznej państw Unii Europejskiej w latach 2001, 2005 I 2009.....	179
Aldona Klimkiewicz: Konsekwencje podwyższenia wieku emerytalnego kobiet dla rynku pracy.....	191

Ryszard Kowalski: Liberalne państwo dobrobytu wobec najsłabszych grup społecznych.....	201
Sylwester Kozak: Rola banków w dystrybucji produktów ubezpieczeniowych w Polsce w latach 2002-2010.....	210
Sylwester Kozak: Zmiany w strukturze kredytów dla sektora niefinansowego w Polsce w latach 2001-2010	222
Jakub Kraciuk: Wpływ światowego kryzysu finansowego z 2008 roku na gospodarkę Niemiec	233
Mirosław Krajewski: Kapitał ludzki w procesie zarządzania wartością przedsiębiorstwa	243
Barbara Kryk: Szanse i zagrożenia zatrudnienia nosicieli wirusa HIV w opinii studentów.....	253
Iwa Kuchciak: Crowdsourcing w kreowaniu wartości przedsiębiorstwa bankowego.....	263
Robert Kurek: Asymetria informacji na rynku ubezpieczeniowym	272
Katarzyna Kuźniar-Żyłka: Media jako uczestnik procesu informacyjnego w warunkach gospodarki opartej na wiedzy.....	283
Joanna Latuszek: Globalizacja a nierówności między państwami.....	293
Renata Lisowska, Dorota Starzyńska: Działalność innowacyjna polskich przedsiębiorstw przemysłowych na przykładzie województwa łódzkiego	303
Józef Łobocki: Sektor finansowy a kapitał społeczny.....	314
Łukasz Menart: Kluczowe obszary działań menedżera klastra.....	324
Aneta Mikula: Poziom ubóstwa i deprywacji materialnej dzieci w krajach Unii Europejskiej	336
Michał Moszyński: Idee ładu gospodarczego w procesie transformacji systemowej byłej NRD – oczekiwania a rzeczywistość.....	347
Arnold Pabian: Zrównoważona produkcja w gospodarce przyszłości. Perspektywy i bariery rozwoju	357
Wiesław Pasewicz, Artur Wilczyński, Michał Świtlyk: Efektywność państwowych wyższych szkół zawodowych w latach 2004-2010	367
Iwona Pawlas: Społeczno-ekonomiczny rozwój krajów Unii Europejskiej w świetle badań taksonomicznych.....	377
Renata Pęciak: Działania Jeana-Baptiste’a Saya na rzecz instytucjonalizacji nauki ekonomii	386
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innowacyjność w dobie postindustrialnej....	396
Adriana Politał: Efektywność centrów integracji społecznej w zakresie przeciwdziałania długotrwałemu bezrobociu	407
Magdalena Rękas: Ulgi prorodzinne jako element polityki rodzinnej w wybranych krajach Unii Europejskiej	418
Wioleta Samitowska: Ekonomia społeczna wobec wyzwań rynku pracy	432
Anna Skórska: Zmiany sytuacji na polskim rynku pracy jako konsekwencja kryzysu gospodarczo-finansowego.....	443

Grzegorz Sobiecki: Pieniądz doskonały.....	453
Małgorzata Solarz: Wady i zalety mikropożyczek jako narzędzia inkluzji finansowej sprzyjającego wzrostowi dobrobytu	463
Robert Stanisławski: Potrzeby w zakresie rozwoju innowacyjnego małych i średnich przedsiębiorstw nieinnowacyjnych (w świetle badań własnych)	474
Bogusław Stankiewicz: Makroekonomiczny model turystyki medycznej w Polsce – podstawowe uwarunkowania badań	486
Dariusz Eligiusz Staszczak: Znaczenie globalnego kryzysu finansowo-gospodarczego dla zmian światowego systemu ekonomiczno-politycznego.	497
Feliks Marek Stawarczyk: Kryzys na przykładzie Argentyny a ekonomiczne problemy Grecji	507
Stanisław Swadźba: System gospodarczy Polski i Republiki Czeskiej. Analiza porównawcza.....	517
Maciej Szczepankiewicz: Badanie potencjału innowacyjnego studentów	527
Maciej Szumlański: Wzrost kapitału ludzkiego w Unii Europejskiej	537
Sylwia Talar: Crowdsourcing jako efektywna forma współpracy.....	548
Jacek Tomkiewicz: Strefa euro wobec kryzysu finansowego	558
Magdalena Tusińska: Czy wzrost gospodarek krajów Unii Europejskiej jest inteligentny?	568
Monika Utzig: Zadłużenie gospodarstw domowych w monetarnych instytucjach finansowych.....	579
Monika Walicka: Podatkowe uwarunkowania konkurencyjności małych przedsiębiorstw	590
Grzegorz Wałęga: Społeczno-ekonomiczne determinanty zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce.....	600
Grażyna Węgrzyn: Uwarunkowania ekonomiczne innowacji w sektorze usług.....	611
Anna Wildowicz-Giegiel: Uwarunkowania kreacji kapitału intelektualnego w polskich przedsiębiorstwach	622
Sylwia Wiśniewska: Budowa współpracy nauki z gospodarką wyzwaniem dla polityki innowacyjnej państwa	633
Renata Wojciechowska: Problem metody badawczej w ekonomii	643
Jarosław Wojciechowski: Wpływ zaburzenia preferencji czasowej na wysokość bezrobocia równowagi na przykładzie Polski	652
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Efektywność kosztowa aktywnych programów rynku pracy w województwie śląskim w latach 2005-2010 ...	663
Urszula Zagóra-Jonszta: Sektor bankowy w drugiej Rzeczypospolitej	674
Małgorzata Zielenkiewicz: Stopień regulacji publicznej a poziom życia	685
Mariusz Zieliński: Polityka fiskalna a kryzys gospodarczy w wybranych krajach Unii Europejskiej	695

Summaries

Kamil Augustyn, Kazimierz W. Krupa: Assessment of intellectual capital level in enterprises of Podkarpackie Voivodeship based on empirical research results.....	22
Jan Borowiec: Cyclical fluctuations and changes in real effective exchange rate in the euro zone	33
Katarzyna Czech: Evolution of the implementation of sustainable development in Poland	42
Karolina Drela: Job loss in the 21st century	54
Malgorzata Gajda-Kantorowska: Controversy over the methods of measurement of economic growth sustainability	64
Malgorzata Gasz: Performance management stabilizing European Union in an economic public finance crisis.....	76
Lukasz Goczek: Comparison of the effectiveness of fiscal and monetary policy in a panel vector autoregressive model.....	87
Alina Gorczyńska, Danuta Sz wajca: Economic downturns and repair restructuring of a company	97
Beata Guziejewska: Non-performing loans and dedicated reserves against the general state of banking sector in Poland in 2008-2010.....	109
Anna Horodecka: The influence of philosophical schools on the methodology of economics.....	119
Robert Huterski: Selected aspects of quasi-fiscal activities of the Federal Reserve System of the United States.....	128
Marcin Idzik: The use of a gradation model in the analysis of trust in banks and other financial institutions in Poland.....	138
Michał Jurek: Monetary concepts of D.H. Robertson and their use for the analysis of the quantity and income theory of money	147
Tomasz Kacprzak: Job security and employment security in Poland within the context of flexicurity.....	159
Marcin Kalinowski: The criticism of corporatism from the new political economy perspective	169
Dariusz Kielczewski: Conception of the economics of sustainable development	178
Ilona Kijek, Marta Pszczółkowska: A taxonomic view of the European Union states macroeconomic situation in 2001, 2005 and 2009	190
Aldona Klimkiewicz: Consequences of the increase of women's retirement age for the labour market.....	200
Ryszard Kowalski: Liberal welfare state and the most vulnerable social groups	209
Sylwester Kozak: The role of banks in the insurance products distribution in Poland between 2002 and 2010	221

Sylwester Kozak: Changes in the structure of loans to the nonfinancial sector in Poland in 2001-2010.....	232
Jakub Kraciuk: The influence of the world financial crisis of 2008 on the economy of Germany	242
Mirosław Krajewski: Human capital in the process of management of the company's value	252
Barbara Kryk: Chances and threats of employment for carriers of HIV in students' opinion.....	262
Iwa Kuchciak: Crowdsourcing in the creation of banking company value	271
Robert Kurek: Information asymmetry on the insurance market.....	282
Katarzyna Kuźniar-Żyłka: Media as a participant of information process in terms of the knowledge-based economy.....	292
Joanna Latuszek: Globalization and inequality between states	302
Renata Lisowska, Dorota Starzyńska: Innovation activity of Polish manufacturing enterprises based on the example of Łódź Voivodeship.....	313
Józef Łobocki: Financial sector and social capital	323
Łukasz Menart: Key areas for cluster manager's activities.....	335
Aneta Mikula: Level of poverty and material deprivation of children in the European Union countries	346
Michał Moszyński: Ideas of economic order in the process of economic transformation of the former GDR – expectations and reality	356
Arnold Pabian: Sustainable production in the economy of future, perspectives and barriers of development	366
Wiesław Pasewicz, Artur Wilczyński, Michał Świtłyk: Efficiency analysis of state higher vocational schools in 2004-2010	376
Iwona Pawlas: Socio-economic development of European Union economies in the light of taxonomic analysis.....	385
Renata Pęciak: Jean-Baptiste Say's actions for institutionalisation of economics.....	395
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innovation in post-industrial era.....	406
Adriana Politaj: Effectiveness of centres of social integration in scope of counteraction of long-term unemployment	417
Magdalena Rękas: Family taxation as an instrument of family policies in selected EU countries	431
Wioleta Samitowska: Social economy towards labour market challenges.....	442
Anna Skórska: The changes on Polish labour market as a result of the economic and financial crisis	452
Grzegorz Sobiecki: The perfect currency	462
Małgorzata Solarz: Advantages and disadvantages of micro-loans as the tool of financial inclusion enhancing wealth growth.....	473
Robert Stanisławski: The needs of SMS sector (no-innovative enterprises) for the innovative development (in the lights of own research)	485

Bogusław Stankiewicz: Macroeconomic model of medical tourism in Poland – basic conditions of research.....	496
Dariusz Eligiusz Staszczak: Importance of the global financial-economic crisis for the world economic-political system changes	506
Feliks Marek Stawarczyk: Crisis on the example of Argentina and the economic problems in Greece	516
Stanisław Swadźba: Economic system of Poland and the Czech Republic. Comparative analysis.....	526
Maciej Szczepankiewicz: Research of student's innovative potential.....	536
Maciej Szumlański: Human capital growth in the European Union.....	547
Sylvia Talar: Crowdsourcing as an effective model of cooperation.....	557
Jacek Tomkiewicz: Euro-zone and the financial crisis	567
Magdalena Tusińska: Is economic growth of the European Union countries smart?.....	578
Monika Utzig: Liabilities of households in monetary financial institutions ...	589
Monika Walicka: Tax impact on competitiveness of small enterprises.....	599
Grzegorz Wałęga: Socio-economic determinants of household debt in Poland	610
Grażyna Węgrzyn: Economic determinants of innovation in the service sector	621
Anna Wildowicz-Giegiel: Conditions of intellectual capital creation in Polish enterprises	632
Sylvia Wiśniewska: Building cooperation between science and business as a challenge for innovation policy of state.....	642
Renata Wojciechowska: Problem of research method in economy.....	651
Jarosław Wojciechowski: Impact of time preferences disturbance on the level of balance unemployment, based on the example of Poland.....	662
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Cost efficiency of active labour market programmes in Silesian Voivodeship in 2005-2010	673
Urszula Zagóra-Jonszta: Banking sector in the Second Republic of Poland	684
Małgorzata Zielenkiewicz: The degree of public regulation and the standard of living.....	694
Mariusz Zieliński: Fiscal policy and economic crisis in selected European Union countries.....	704

Anna Horodecka

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

ROLA PRĄDÓW FILOZOFICZNYCH W KSZTAŁTOWANIU METODOLOGII NAUK EKONOMICZNYCH

Streszczenie: W artykule zostały przedstawione zmiany w metodologii nauk ekonomicznych, które dokonały się po przełomie w latach 70. i 80. Omówiono znaczenie takich prądów, jak relatywizm, konstruktywizm, realizm, pragmatyzm, dla metodologii nauk ekonomicznych, a także dla dalszych zmian w teorii ekonomii. Ukazano również tendencje w rozwoju ekonomii oraz zarysowano wizję ekonomii przyszłości.

Słowa kluczowe: filozofia ekonomii, teoria nauk, metodologia nauk ekonomicznych, relatywizm, podejście socjologiczne, podejście retoryczne, pluralizm.

1. Wstęp

Celem artykułu jest przedstawienie zmian w metodologii nauk ekonomicznych jako konsekwencji przemian w filozofii nauk. Ograniczono się w nim do zmian spowodowanych przełomem, jaki przyniosły lata 70. i 80. w filozofii nauk. Wpłynął on na zmiany dokonujące się od tego czasu aż do dzisiaj w metodologii badań ekonomicznych, a przede wszystkim na powstające liczne szkoły ekonomiczne (zwłaszcza w obrębie nurtu heterodoksyjnego). W artykule rozważane są konsekwencje tego przełomu, a więc przede wszystkim narodzin tzw. pluralizmu metodologicznego, dla ekonomii, wyrażającego się głównie w powstawaniu niespotykanej dotąd liczby nowych szkół ekonomicznych (zwłaszcza w obrębie nurtu heterodoksyjnego). Podjęto też próbę przyporządkowania aktualnych zmian w ekonomii oddziałującym na nie współczesnym kierunkom filozoficznym i przemianom systemowym oraz zaprezentowano możliwe dalsze kierunki rozwoju ekonomii w świetle zaistniałych zmian.

2. Znaczenie wybranych prądów w filozofii nauk dla metodologii nauk ekonomicznych

Zjawisko pluralizmu w metodologii¹ jest w pewnym sensie skutkiem relatywizmu zapoczątkowanego przez T.S. Kuhna², a jeszcze silniej reprezentowanego przez P. Feyerabenda³. O ile jeszcze u Kuhna obowiązujący paradygmat pozwala na dokonanie selekcji teorii (te niezgodne z paradygmatem upadają), a także na wybór prawdziwej teorii, o tyle Feyerabend uważa, że nie ma możliwości ustanowienia wspólnych reguł, według których można byłoby wybrać najlepszą teorię. O ile zatem Kuhn jest jedynie relatywistą na poziomie paradygmatów (nie dostarcza kryteriów wyboru teorii poza paradygmatami, a więc poza kontekstualnie), o tyle Feyerabend jest nim w sposób absolutny. Podobne stanowisko wobec metodologii ekonomii zajmuje Caldwell, proponując metodologiczny pluralizm⁴. Pluralizm to też odpowiedź na ogromną kompleksowość i heterogeniczność zjawisk wpływających na ekonomię. Coraz większe uogólnienia odbijają się negatywnie na zawartości teorii⁵. Powstaje w tym kontekście słuszne pytanie, czy zmodyfikowany pluralizm nie byłby dobrym wyjściem. Według Handsa⁶ dawałby szansę na zawężenie obszaru metod na podstawie wizji świata i ontologii⁷.

Czym należy się zatem kierować w nauce? Jakie zadanie ma metodologia w obliczu pluralizmu, jeżeli nie może dawać recept na to, jak ma wyglądać właściwa metodologia? Dow uważa, że metodologia powinna sobie postawić następujące cele: informować o debatach i dyskusjach prowadzonych w ekonomii, mających metodologiczne pochodzenie, poruszać te tematy w metodologicznej praktyce, które do tej pory nie były przedstawione, jak też konstruować analityczny przyczynek do metodologii ekonomicznej⁸.

Inna recepcja dzieł Kuhna i Feyerabenda przybrała postać **konstruktywizmu**, inaczej określanego jako **postmodernizm** lub **postpozytywizm**, wychodzącego

¹ Jego obrońcą jest np. S.C. Dow, *Macroeconomic Thought: A Methodological Approach*, Blackwell, Oxford 1989.

² T.S. Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions*, Univ. of Chicago Press, Chicago 2007.

³ P. Feyerabend, *Wider den Methodenzwang*, Suhrkamp, Frankfurt am Main 2009.

⁴ Kluczowym punktem jego przemyśleń było stwierdzenie, że nie ma żadnej „danej metody” (B.J. Caldwell, *Beyond Positivism: Economic Methodology in the Twentieth Century*, Routledge, London 2001, s. 245-247).

⁵ „When phenomena are heterogenous, generality can only be obtained at the price of content”, M.J. Roberts, *On the nature and condition of social science*, „Daedalus” 1974, no. 103(3), s. 47, 58.

⁶ D.W. Hands, *Economic methodology is dead – long live economic methodology: Thirteen theses on the new economic methodology*, „Journal of Economic Methodology” 2001, no. 8(1), s. 49; D.W. Hands, *Reflection without Rules: Economic Methodology and Contemporary Science Theory*, Cambridge Univ. Press, Cambridge 2001.

⁷ S.C. Dow, *Methodology in a pluralist environment*, „Journal of Economic Methodology” 2001, no. 8(1), s. 33.

⁸ Tamże.

z założenia, że niezależna rzeczywistość jest poza naszą wiedzą i językiem⁹. Świat zatem jest skonstruowany przez nałożenie na niego pewnych konstruktów, koncepcji, zależnych od kultury, języka, środowiska społecznego itd.¹⁰ Istnieją zatem różnice w postrzeganiu tych samych zjawisk przez różne grupy kulturowe. Ponieważ postrzeganie stoi u progu wiedzy – zwłaszcza rozumianej empirycznie, oznacza to, że wiedza zależy od praktyki językowej. Według konstrukttywizmu, w odróżnieniu od strukturalizmu, nie ma czegoś takiego jak istnienie metastruktur pozwalających na porównanie tych różnych wypowiedzi, odwołując się do metastruktury.

Takie podejście prezentuje D. McCloskey¹¹, według którego tendencja do przewidywania i kontroli wynika z modernistycznej, wąskiej metodologii. Z kolei dla E. Weintrauba¹² metodologia łatwo może zostać sprowadzona do roli narzędzia do pozyskiwania poklasku dla wybranych ekonomicznych teorii. Metodologia nie może zatem określać tego, czym ma się zajmować praktyka, ponieważ teoria nie neutralizuje poszczególnych interesów, ale raczej właśnie generalizuje interesy jednostek¹³.

Wiedza naukowa wytworzona przez społeczności naukowców¹⁴ może właśnie wynikać z tych zewnętrznych, a nie wewnętrznych uwarunkowań. Ten punkt widzenia podchwycili metodolodzy i zaczęli badać wpływ tych społecznych komponentów na powstawanie samej wiedzy, jej treści (wiedza naukowa jako produkt społecznego systemu) w ramach socjologii wiedzy naukowej. Oznacza to odejście od epistemologicznego statusu wiedzy. Bada się, co wpływa na oczekiwania w stosunku do wiedzy, sposób, w jaki są przekazywane kontrowersje¹⁵, lub analizuje się sposób prowadzenia dyskursu naukowego poprzez publikacje naukowe i dydaktyczne¹⁶.

Ostatni nurt przybliżył ku kolejnemu zagadnieniu. Jeżeli zatem uwarunkowania mogą mieć wpływ na samą wiedzę, to może warto przeprowadzić głębszą analizę samej praktyki ekonomii, i to z filozoficznego punktu widzenia. Metodolodzy

⁹ M. Devitt, *Realism and Truth*, Blackwell, Cambridge 1991.

¹⁰ Tamże, s. 235.

¹¹ Por. D.N. McCloskey, *The Rhetoric of Economics*, Wheatsheaf, Brighton 1986; A. Klammer, D. McCloskey, R. Solow, *The Consequences of Economic Rhetoric*, Cambridge University Press, New York 1988.

¹² E.R. Weintraub, *Stabilizing Dynamics: Constructing Economic Knowledge*, Cambridge Univ. Press, Cambridge 1991.

¹³ Argument S. Fish, *Is There a Text in This Class? The Authority of Interpretive Communities*, Harvard University Press, Cambridge 1980.

¹⁴ Dlatego też socjologia nauk postrzega jako swoje zadanie analizę procesów powstawania wiedzy ze społecznego punktu widzenia. (W jaki sposób naukowcy ze sobą współpracują w ramach istniejących powiązań, jak dokonuje się przekaz wiedzy naukowej, jakie są ograniczenia dostępu do nauki?).

¹⁵ Na przykład H.M. Collins, *Changing Order: Replication and Induction in Scientific Practice*, Sage, London 1985.

¹⁶ Cartwright jako filozof bada powielanie jako konsekwencję tego, że istnieje zjawisko, które musi być wyjaśnione, natomiast Collins jako socjolog postrzega to jako konsensus osiągnięty w ramach wspólnoty naukowej, N. Cartwright, *Nature's Capacities and Their Measurement*, Clarendon Press, Oxford 1994.

podkreślają odrębność nauki ekonomicznej, zgodę na to, że jest nauką niedokładną, która nie ma pełnego potwierdzenia w empirii. Nie sposób bowiem uwzględnić wszystkich przyczyn. Ekonomia ma więc większe zaufanie do własnej teorii niż do empirii i dlatego potrzebuje aprobaty innych nauk (np. psychologicznych, które ustalają podstawy ludzkiego zachowania). Teoria ekonomiczna bowiem, przyjmując racjonalne zachowanie człowieka, nie zmierza do jego opisu, lecz jedynie dokonuje normatywnego stwierdzenia¹⁷, które jest podstawą dalszych wywodów. Teoria ekonomiczna powinna być w takim kontekście częścią politycznej filozofii opartej na kontrakcie, który (jak mówi teoria ogólnej równowagi) zapewnia stronom, dzięki ich egoizmowi, w sposób niezamierzony optymalny rozkład zasobów¹⁸.

Inny filozoficzny nurt wpływający na ekonomię to **realizm** zakładający, że świat istnieje niezależnie od naszej wiedzy (realizm zdroworozsądkowy) i że obiekty badań naukowych faktycznie istnieją (realizm naukowy). Realizm naukowy można rozumieć, z jednej strony, jako realizm dotyczący teorii naukowej albo, z drugiej, jako realizm dotyczący bytów (*entities*) postulowanych przez te teorie naukowe. Mäki¹⁹ zastanawia się w tym kontekście nad znalezieniem wspólnej płaszczyzny do porównywania podejść metodologicznych i wypracowania cech ekonomicznych argumentów²⁰. Podobnie uważa Lawson, że nasz sposób postrzegania rzeczywistości naturalnej i socjalnej powinniśmy rozszerzyć o mechanizmy, struktury i tendencje, które rządzą tymi fenomenami²¹. Nauka powinna być skoncentrowana nie na odkrywaniu regularności wydarzeń (kiedy zdarzy się *x*, to zdarzy się *y*), ale na odkrywaniu struktur i tendencji, które wytwarzają fenomeny doświadczenia.

Widać tutaj nie tylko wpływ konstruktywizmu społecznego, ale także wpływ myślenia systemowego²² i strukturalizmu, czyli uznania, że natura życia ludzkiego jest zależna od pewnej koncepcji.

Kolejny kierunek wpływu nurtu filozoficznego to **pragmatyzm**. Zaznaczył się on już u Friedmana. Jego metodologia (wg A. Hirscha i N. de Marchi²³) świad-

¹⁷ Centralny charakter tej racjonalności jest podkreślany przez A. Rosenberga, *Economics: Mathematical Politics or Science of Diminishing Returns?*, University of Chicago Press, Chicago 1992.

¹⁸ Por. też K. Arrow, F. Hahn, *General Competitive Analysis*, Holden-Day, San Francisco 1971, s. viii.

¹⁹ U. Mäki, *Realism and Economic Methodology*, Routledge, London 2006.

²⁰ Powstaje w tym kontekście koncepcja idealizacji i abstrakcji, czyli czegoś, co ekonomiści czynią, gdy konstruują teoretyczne modele.

²¹ T. Lawson, *Abstraction, tendencies and stylized facts: A realist approach to economic analysis*, „Cambridge Journal of Economics” 1989, vol. 13, s. 59.

²² Teoria systemów rozwinięta była już wcześniej przez Bertalanffy'ego (*General System Theory: Foundations, Development, Applications*, Braziller, New York 2001), lecz pełny kształt przybrała za sprawą takich teoretyków, jak Parsons (*Das System moderner Gesellschaften*, Juventa-Verl., Weinheim 2003) czy później Luhmann (*Soziale Systeme: Grundriß einer allgemeinen Theorie*, Suhrkamp, Frankfurt am Main 1994).

²³ A. Hirsch, *Milton Friedman: Economics in Theory and Practice*, University of Michigan Press, Ann Arbor 1990.

czy, że działał on przede wszystkim pod wpływem pragmatyzmu, a o wiele mniej K. Poppera²⁴.

Postulat spoglądania na praktykę ekonomii z dystansem pochodzi nie tylko od filozofów, ale także ekonomistów²⁵. Wątpliwości McCloskeya budzi koncentrowanie się na rozbudowywaniu własnych teorii zamiast na tworzeniu jej empirycznych podstaw, dalsza rozbudowa teorii bynajmniej nie oznacza postępu w przewidywaniu nowych faktów²⁶. Również Summers²⁷ krytycznie odnosi się do tworzenia coraz większej ilości modeli ekonometrycznych, które jednak nie pociągają za sobą ewolucji teorii makroekonomicznych, a przecież o wiele większy wpływ mają mniej formalne prace empiryczne, dostarczające ewidencji na niższym poziomie niż wyrafinowane testy dla rozwiniętej teorii. Również Fisher²⁸ zastanawia się, dlaczego ekonomiści bardziej się koncentrują na tym, co może się wydarzyć, niż – jak wcześniej – na tym, co się wydarzy – zamiast teorii uogólniających (*generalizing*) powstają teorie ilustrujące (*exemplifying*). W rezultacie powstaje coraz mniej prognoz. Nie wiemy bowiem, które z nich przystają do świata realnego. Uwzględnienie tych wskazówek przez ekonomistów uczyniłoby, zdaniem Fishera i Summersa, badania ekonomiczne bardziej efektywnymi.

Wreszcie istotną rolę w metodologii odgrywa **retoryka**, która wpływa na treść i formę badań. Naukowcy wydają się przywiązywać coraz większą wagę do matematycznej wirtuozerii, argumentów przez analogie, symetrie itd.²⁹ niż do empirycznego testowania czy prognozy. Na podstawie wywiadów przeprowadzonych z ekonomistami McCloskey dochodzi do wniosku, że ekonomiści, mówiąc nieformalnie o swojej pracy, rozmawiają o tym, jak powinien wyglądać dobry model; filozofują, odwołując się przy tym do zdrowego rozsądku. Oznacza to, że nieodłącznym elementem ekonomii, wpływającym na jej zawartość, jest dyskurs³⁰ i sposób jego prowadzenia. Jest to wynikiem postmodernistycznego sposobu myślenia oraz rozwiniętej w jego ramach teorii komunikacji i dyskursu jako źródła poznania, a dalej sięgając – wynikiem filozofii dialogu.

²⁴ Friedman poświęca się np. zagadnieniu: skąd biorą się hipotezy. Według niego biorą się z empirycznych spostrzeżeń, natomiast w logicznym empiryzmie powstawały z teorii. Friedman nie widzi swojej pracy w kontekście zwykłego falsyfikacjonizmu, ale podkreśla znaczenie różnych testów i spogląda na dane zagadnienie z wielu różnych punktów widzenia.

²⁵ T. Mayer, *Truth versus Precision in Economics*, Edward Elgar, Cheltenham 1993.

²⁶ Przykładowo dalsze prace na temat rynków oligopolu nie zawierają więcej niż wcześniejsze.

²⁷ L. Summers, *The scientific illusion in empirical macroeconomics*, „Scandinavian Journal of Economics” 1991, no. 93, s. 129.

²⁸ F.M. Fisher, *Disequilibrium Foundations of Equilibrium Economics*, Cambridge University Press, New York 1989.

²⁹ Powyższe spostrzeżenia powstały w wyniku analizy publikacji ekonomistów.

³⁰ A więc tak nieracjonalne aspekty, jak osobiste zaangażowanie i styl, mogą wpływać na teorie ekonomii, por. A. Klamer, D. McCloskey, R. Solow, wyd. cyt. Także Henderson śledził dyskurs ekonomiczny z punktu widzenia stosowanej lingwistyki (W. Henderson, *Economics and Language*, Routledge, London 1993). Zauważył, że ma on wydźwięk edukacyjny, mniej metodologiczny, a rola empirycznych zdań nie ma centralnej pozycji, jak to się dzieje w naukach przyrodniczych, np. w fizyce.

Obecne zmiany w metodologii ekonomii cechują się zatem przede wszystkim występowaniem wielu bardzo różnorodnych ujęć metodologii istniejących obok siebie, które rzadko są systematycznie porównywane i które cechuje rozrzut terytorialny³¹. Współczesną myśl ekonomiczną charakteryzuje coraz większy zakres zainteresowań i tematów podejmowanych przez metodologów, jak też brak wyraźnego kierunku, w którym te zainteresowania zmierzają. Taki stan rzeczy jest powodem powstawania w obrębie ekonomii wielu różnych kierunków. Często mają one odmienny obraz swojej dziedziny, niejednokrotnie zapożyczony od nauk, na których pograniczu pracują. Część z tych nowo powstałych kierunków zyskała już uznanie szkoły głównego nurtu, część jednak nadal zalicza się do szkół heterodoksyjnych. Lista ta ciągle podlega aktualizacji i jak twierdzi komentator ostatniej antologii metodologii ekonomicznej Ross³², w następnym wydaniu zostanie to zmienione i ekonomia feministyczna z cienia szkół heterodoksyjnych przejdzie do ortodoksyjnych.

3. Wizja ekonomii przyszłości jako efekt wpływu prądów filozoficznych i filozofii nauk

Ekonomia przyszłości będzie zapewne coraz większym konglomeratem różnych szkół, teorii opierających się na różnych metodologiach. Teorie, które powstaną, będą pod coraz silniejszym wpływem nurtów oddziałujących na filozofię nauk, takich jak konstruktywizm, poststrukturalizm, cybernetyka, nowe odgałęzienia filozofii analitycznej, a też pod wpływem interdyscyplinarnie działających zespołów, takich jak badania kulturowe, gender, badania nad mózgiem, nauki kognitywne (skupiające wiele różnych dziedzin wiedzy) oraz środowiskowe (od biologicznych, przez kulturowe do inżynierskich odłamów). Zaowocuje to dalszym rozwojem takich kierunków, jak neuroekonomia, ekonomia feministyczna, ekonomia kulturowa, behawioralna, ewolucyjna, ekologiczna, instytucjonalna i być może wkrótce inżynierska³³.

Wyzwania, przed którymi stoi ekonomia przyszłości, to – po pierwsze – uporać się z problemem kompleksowości fenomenów. W ich uporządkowaniu pomocne może się okazać podejście np. systemowe czy instytucjonalne. Inny problem wymagający rozwiązania to zagadnienie przyczyn wyborów dokonywanych przez człowieka, które wynika z bardzo różnych systemów wartości zależnych m.in. od uwarunkowań i poziomu rozwoju (w czym przydatne może się okazać podejście etyczne

³¹ O ile wcześniej publikacje powstawały przede wszystkim w Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii, będąc dziełem głównie mężczyzn, o tyle obecnie powstają coraz częściej także w innych krajach i są w coraz większym stopniu dziełem kobiet.

³² D. Ross, *The philosophy of economics: An anthology*, „Journal of Economic Literature” no. 47(1), s. 174.

³³ Wojtyna uważa, że przyszła ekonomia będzie włączać te wątki ekonomii behawioralnej, które można pogodzić z jej metodologią (A. Wojtyna, *Współczesna ekonomia – kontynuacja czy poszukiwanie paradygmatu?*, „Ekonomista” 2008, nr 1).

do ekonomii). Te przeobrażenia wyrażają się w zmianie dokonującej się w obrazie człowieka. Obraz ten jest rezultatem innego poziomu świadomości i rozwoju człowieka oraz realnych warunków³⁴. Właśnie ta świadomość jest jednym z elementów, na których opiera się podejście ewolucyjne. Zmiany zachodzące w świadomości człowieka wiążą się z kolei ze zmianami zachodzącymi w jego mózgu i z wpływem postrzegania zjawisk i dokonywanych wyborów (jeden z aspektów, który bada neuroekonomia³⁵). Z podejściem ewolucyjnym wiąże się zagadnienie zmian zachodzących w przyrodzie i ich wpływu na człowieka (ekologia). Szczególne znaczenie ma świadomość tego, że człowiek jest częścią swojego środowiska, a nie kimś z zewnątrz dyktującym po prostu warunki, w jakich przyroda „ma funkcjonować”. Dużo wskazuje na to, że ekonomia przyszłości będzie nie tylko ewolucyjna, ale i ekologiczna, dążąca świadomie do zapewnienia warunków rozwoju długookresowego z poszanowaniem środowiska – ważnego warunku naszego rozwoju³⁶. Dlatego też mówi się o potrzebie zmiany istniejącego w ekonomii neoklasycznej obrazu człowieka *homo oeconomicus* poprzez bardziej wielowymiarowy obraz człowieka, jak np. człowiek ekologiczny czy *homo sustinens*³⁷. Kompleksowy charakter ekonomii przyszłości wynika z faktu, że dostrzega się coraz więcej wpływów czynników pozaekonomicznych na zachowania (np. wybór) i fenomeny (np. ceny, rodzaj produkcji) ekonomiczne. Żeby je uwzględnić w powstających modelach, trzeba zastosować podejście interdyscyplinarne (np. z psychologią – ekonomia behawioralna, z socjologią – ekonomia społeczna itd.). Aby móc w pełni naświetlić badany problem, konieczne jest podejście holistyczne, ujmujące dane zagadnienie z różnych perspektyw, co wymaga zastosowania różnych dziedzin nauki do analizy problemu.

Na rozpowszechnianie się tych nowych kierunków i teorii ekonomicznych istotny wpływ mogą mieć dokonujące się zmiany technologiczne – przede wszystkim Internet – wpływające na zmiany społeczne. Łatwość i szybkość publikowania przez

³⁴ Poprawa warunków życia kieruje człowieka ku osiągnięciu kolejnych elementów piramidy Masłowa.

³⁵ Neuroekonomia ściśle zajmuje się obserwacją zachowań człowieka, co daje jej podstawy do przewidywania przyszłych zmian. Nie bada się tu czynników wpływających na te zachowania, jak np. próbuje to uczynić psychologia czy socjologia, ale pozostaje się przy badaniu samego zachowania, co nadaje mu charakter ściśle deskryptywny. Przebadanie wielu takich zachowań pozwoli na wyciągnięcie wniosków dotyczących zachowań w przyszłości. Przyczyny zmian zachowań leżą zatem nie w świecie zjawisk zewnętrznych, ale w mózgu, i wynikają z mechanizmów jego działania. Osiągnięcia psychologii pozwalają na przyjęcie takich założeń – nie sam impuls działa na człowieka, ale jego odbiór przez mózg. Mózg zatem staje się twórcą zarówno świata wewnętrznego człowieka, jak i zewnętrznego poprzez wpływ na zachowania człowieka.

³⁶ Uważają tak M.G. Brzeziński, Z. Hockuba, *Ekonomia a inne nauki społeczne na początku XXI w. Między imperializmem a kooperacją?*, „Ekonomista” 2008, nr 2), którzy dochodzą do wniosku, że ekonomia przyszłości przyjmie wizję człowieka zakorzenionego społecznie oraz uwarunkowanego instytucjonalnie.

³⁷ B. Siebenhüner, *Nachhaltigkeit und Menschenbilder*, „zfwu” 2(3), s. 343; B. Siebenhüner, *Homo Sustinens*, Metropolis-Verl., Marburg 2001.

Internet pozbawia zdaniem Freya³⁸ pozycji monopolowej wiele czasopism, zwłaszcza że coraz więcej ich jest ujmowanych w *Social Citation Index*. Oznacza to, że w przyszłości publikacje internetowe będą prawdopodobnie uwzględniane przez instytucje naukowe. Można też liczyć na przyspieszenie procesu publikacyjnego. Niesie to z jednej strony zagrożenie zalewem informacji, z drugiej jednak umożliwia szybszą wymianę idei i tworzenie nowej wiedzy. Oznacza to też mniejszy nacisk na standardy formalne, spadek znaczenia przynależności do instytucji, natomiast wzrost znaczenia samej publikacji. Według Freya metodologia powinna uwzględniać realia stojące u progu procesu publikacyjnego, jak też motywację metodologów³⁹.

Wreszcie ważne są też aktualne, rzeczywiste zmiany dokonujące się w różnych systemach: kulturowym, gospodarczym, społecznym czy politycznym. Globalizacja, zanieczyszczenie środowiska, zagrożenie fundamentalizmem, gwałtowny rozwój wiedzy i informacji odgrywają tu ważną rolę, dając pożywkę do refleksji różnym dziedzinom naukowym, a także ich swoistej nadbudowie – filozofii jako królowej nauk.

4. Podsumowanie

W opracowaniu wskazano na różne kierunki rozwoju filozofii nauk, które oddziałują na metodologię nauk ekonomicznych, jak też zarysowano możliwą wizję ekonomii przyszłości jako efekt wpływu prądów filozoficznych, a zwłaszcza w obrębie filozofii nauk.

Powstaje w tym kontekście pytanie, jaki będzie kształt ekonomii przyszłości – czy dominacja pluralizmu zakończy się chaosem, czy też pozwoli jednak na stworzenie uporządkowanej całości. Zdaniem autorki wiele zależy od tego, jaki obraz człowieka⁴⁰, w efekcie oddziaływania prądów filozoficznych, w końcu wykrystalizuje się w poszczególnych naukach. W wielu publikacjach, zwłaszcza ostatnio, mowa jest o przyszłości humanomiki (*humanomics*⁴¹), kierunku, który stawia w centrum zachowanie człowieka w różnych jego wymiarach. Kierunek ten pozwoliłby głębiej spojrzeć na wybory ekonomiczne człowieka, a tym samym umożliwiłby integrację różnych kierunków nauki. Ciągłe otwarte pozostaje pytanie, jaka wizja człowieka zdominuje debaty prowadzone w różnych naukach – czy będzie to człowiek maksymalizujący użyteczność, czy raczej istota poszukująca przede wszystkim sensu i tworząca ten sens poprzez swoje wybory. Otwarte pozostaje pytanie, czy dotych-

³⁸ B.S. Frey, *Why economists disregard economic methodology*, „Journal of Economic Methodology” 2001, no. 8(1), s. 41.

³⁹ W innym razie nie będzie miała wpływu na praktykę.

⁴⁰ Por. ostatnie dyskusje prowadzone na łamach „Ekonomisty” (B. Stępień, K. Szarzec, *Ewolucja poglądów teorii ekonomii na temat koncepcji człowieka gospodarującego*, „Ekonomista” 2007, nr 1, s. 13) i „Gospodarki Narodowej”.

⁴¹ Por. U.J. Heuser, *Humanomics: Die Entdeckung des Menschen in der Wirtschaft*, Campus-Verl., Frankfurt am Main 2008.

czasowa szkoła ortodoksyjna za tym podąży, czy będziemy mieli do czynienia z powstaniem Kuhnowskiego nowego paradygmatu albo prościej – nowej koncepcji, wizji człowieka?

Literatura

- Arrow K., Hahn F., *General Competitive Analysis*, Holden-Day, San Francisco 1971.
- Bertalanffy L.V., *General System Theory: Foundations, Development, Applications*, Braziller, New York 2001.
- Brzeziński M.G., Hockuba Z., *Ekonomia a inne nauki społeczne na początku XXI w. Między imperiaлизmem a kooperacją?*, „*Ekonomista*” 2008, nr 2.
- Caldwell B.J., *Beyond Positivism: Economic Methodology in the Twentieth Century*, Routledge, London 2001.
- Cartwright N., *Nature's Capacities and Their Measurement*, Clarendon Press, Oxford 1994.
- Collins H.M., *Changing Order: Replication and Induction in Scientific Practice*, Sage, London 1985.
- Devitt M., *Realism and Truth*, Blackwell, Cambridge 1991.
- Dow S.C., *Macroeconomic Thought: A Methodological Approach*, Blackwell, Oxford 1989.
- Dow S.C., *Methodology in a pluralist environment*, „*Journal of Economic Methodology*” 2001, vol. 8, no. 1.
- Feyerabend P., *Wider den Methodenzwang*, Suhrkamp, Frankfurt am Main 2009.
- Fish S., *Is There a Text in This Class? The Authority of Interpretative Communities*, Harvard University Press, Cambridge 1980.
- Fisher F.M., *Disequilibrium Foundations of Equilibrium Economics*, Cambridge University Press, Cambridge 1989.
- Frey B.S., *Why economists disregard economic methodology*, „*Journal of Economic Methodology*” 2001, vol. 8, no. 1.
- Hands D.W., *Economic methodology is dead - long live economic methodology: thirteen theses on the new economic methodology*, „*Journal of Economic Methodology*” 2001, no. 8(1)
- Hands D.W., *Reflection without Rules: Economic Methodology And Contemporary Science Theory*, Cambridge Univ. Press, Cambridge 2001.
- Henderson, W., *Economics and Language*, Routledge, London 1993.
- Heuser U.J., *Humanomics: Die Entdeckung des Menschen in der Wirtschaft*, Campus-Verl., Frankfurt am Main 2008.
- Hirsch A., *Milton Friedman: Economics in Theory and Practice*, University of Michigan Press, Ann Arbor 1990.
- Klamer A., McCloskey D. i in., *The Consequences of Economic Rhetoric*, Cambridge University Press, New York 1988.
- Kuhn T.S., *The Structure of Scientific Revolutions*, Univ. of Chicago Press, Chicago 2007.
- Lawson T., *Abstraction, tendencies and stylized facts: a realist approach to economic analysis*, „*Cambridge Journal of Economics*” 1989, vol. 13.
- Luhmann N., *Soziale Systeme: Grundriß einer allgemeinen Theorie*, Suhrkamp, Frankfurt am Main 1994.
- Mäki U., *Realism and Economic Methodology*, Routledge, London 2006.
- Mayer T., *Truth versus Precision in Economics*, Edward Elgar, Cheltenham 1993.
- McCloskey D.N., *The Rhetoric of Economics*, Wheatsheaf, Brighton 1986.
- Parsons T., *Das System moderner Gesellschaften*, Juventa-Verl., Weinheim 2003.
- Roberts M.J., *On the nature and condition of social science*, „*Daedalus*” 1974, no. 103(3)

- Rosenberg A., *Economics: Mathematical Politics or Science of Diminishing Returns?*, University of Chicago Press, Chicago 1992.
- Ross D., *The philosophy of economics: An anthology*, „Journal of Economic Literature”, no. 47(1).
- Siebenhüner B., *Homo Sustinens*, Metropolis-Verl., Marburg 2001
- Siebenhüner B., *Nachhaltigkeit und Menschenbilder*, „zfwu” 2001, Nr. 2(3).
- Stępień B., Szarzec K., *Ewolucja poglądów teorii ekonomii na temat koncepcji człowieka gospodarującego*, „Ekonomista” 2007, nr 1.
- Summers L., *The scientific illusion in empirical macroeconomics*, „Scandinavian Journal of Economics” 1991, vol. 93.
- Weintraub E.R., *Stabilizing Dynamics: Constructing Economic Knowledge*, Cambridge Univ. Press, Cambridge 1991.
- Wojtyna A., *Współczesna ekonomia – kontynuacja czy poszukiwanie paradygmatu?*, „Ekonomista” 2008, nr 1.

THE INFLUENCE OF PHILOSOPHICAL SCHOOLS ON THE METHODOLOGY OF ECONOMICS

Summary: The article presents the changes in the methodology of economics, which took place after the turn of the 70s and the 80s. They have been shown as outcomes occurring in the philosophy of science. The paper discusses the importance of such philosophical schools as relativism, constructivism, realism, pragmatism as well as the rhetoric on the methodology of economics and their importance for further changes in economic theory. Some further trends in the development of economy and the future vision of the economy are outlined as well.

Keywords: philosophy, economics, science theory, methodology of economic science, relativism, sociological approach, rhetorical approach, pluralism.